

ПОЕЗИЈА ПРЉАВИХ УЛИЧНИХ АНЂЕЛА

(Боб Кауфман: *Самоће прејуне усамљености*, превод са енглеског Ивана Максић, Пети талас, Ниш, 2013)

*У чему је твоя суштина
када хоћеш да се дојаднеш свима?
Зоран Костић Цане, „Ситна лова“*

За почетак, нешто сасвим лично: пре тачно десет година покренуо сам у Новом Саду музичко-рецитаторску групу *Фанџазука* желећи да поделим своје одушевљење бит поезијом са публиком. Рецимо да је то био почетак мог књижевног деловања. Иако је тада изгледало да је бит поезија одавно превазиђена, данас се показује да то није тако. Све више се у домаћој периодици и порталима појављују преводи водећих бит песника, па тако и књига песама Боба Кауфмана *Самоће прејуне усамљености*, у преводу Иване Максић, иде у прилог тези да је ова песничка школа и даље врло актуелна и занимљива песницима и читаоцима.

Може ли се данас уопште нешто ново рећи о бит песништву? Настала средином педесетих година прошлог века на америчкој западној обали, са средиштем у Сан Франциску и под окриљем издавачке куће *City lights* Лоренса Ферлингетија, ова песничка струја била је отворена за најразличитије књижевне и културне утицаје: Рембоову поезију, француски надреализам, богато наслеђе америчке књижевности (посебно песништво Волта Витмена), хаику поезију, зен будизам, џез и блуз музику, итд. Битницима је поред читања и образовања једнако важно било и непосредно животно искуство па они у својој поезији покушавају изразити флуидност и неухватљивост тренутка као у хаикуу, али са друге стране и грч и анксиозност западног човека. Међу песницима ове струје најпознатији и најцењенији је наравно Ален Гинзберг, потцењен као песник је сигурно Џек Керуак, најталентованији је вероватно Грегори Корсо, док су у сенци ових имена остали песници попут Лоренса Ферлингетија, Герија Снајдера, Боба Кауфмана и др. Овај последњи могао би публици бити интересант не само због своје поезије, него и због узбудљивог, авантуристичког и бескомпромисног живота који је водио: као морнар је девет пута опловио Земљину куглу, често је био у сукобу са законом и естаблишментом, а необично је да га је много више интересовало усмено извођење сопствених песама него њихово штампање.

Можда би за проучавање бит поезије, поред импресионистичке методе, врло корисна била Јаусова теорија рецепције. Разлог је једноставан: да бисмо правилно разумели ове песме, морали бисмо се вратити у макартијевску еру педесетих година прошлог века у САД, дакле у период систематског медијског застрашивања и заглупљивања, те наметања лажних моралних вредности америчком народу (да ли је данас

уопште другачије у Америци или у неким другим деловима света?). Бит поезија настаје као врста отпора једној нездравој духовној клими у којој владају страх од другачијег, страх од непознатог, страх од промене, страх од одмазде због изговорене речи, неповерење, затвореност и конформизам (да ли вам ово можда звучи познато?). Бит песме су најчешће непатворени, аутентични урлици протеста против сваке врсте насиља над појединцем, а ти урлици долазе од људи који су по сваку цену желели сачувати своју посебност и због тога су били прогањани и терорисани од владајућег система и његових полуга моћи – можда и понајбољи представник ове угњетаване мањине јесте Боб Кауфман.

Као активан борац против фашизма, прокомунистичке оријентације (Ивана Максић), Кауфман је био у сталном сукобу са репресивним америчким режимом, а ти конфликти су доживљавали врхунце песниковим боравком у затвору и употребом електрошокова ради његове „пацификације“. Затвору је и посвећен један циклус песама у овој збирци, оригинално објављеној 1965. године. Кауфманова поезија је истовремено и сведочанство о једном времену, документ који садржи отворене поруке припадницима бит заједнице и уопште Кауфмановим пријатељима и блиским особама. Песникова непрестана потреба за комуникацијом са Другим можда и најбоље говори о његовој суштинској усамљености. С једне стране, песма ангажована у борби против конформизма, униформности и насиља, а са друге, песма као непрестана потрага за љубављу, то би у најкраћем била суштина бит поезије. Али, баш у складу са насловом ове збирке, усамљеност јесте била природно стање битника. Као што рече Дејан Марковић у говору својој антологији *Beat анђели*: „...човек који је beat зна да је сам-самцит, и да је његов једини проблем да научи како да живи с тим сазнањем.“

Ако се сетимо да су бит песници писали песме и ради живих читања на којима су се и те како трудили да допру до публике, онда се треба питати коме се те песме обраћају. Пре свега људима који осећају лажност система у којем живе и не желе пристати на сваки компромис, али се плаше да гласно протестују јер не осећају подршку у својој околини. У том смислу, бит поезија и данас има одређену актуелност. О њеној снази говори и чињеница да је она иницирала многе супкултурне појаве у Америци и у свету и тако значајно утицала на популарну културу друге половине двадесетог века. Како су битници померали хоризонт очекивања тадашње читалачке публике? Пре свега, такозваним „ослобађањем“ језика, односно рушењем неких општеприхваћених конвенција о „природи“ песничког језика. У ту сврху уводи се жаргон, језик улице, псовка и све оно што се до тада сматрало за непеснички израз. У потрази за Другим, бит песме често имају форму инвокације, то јест непрестаног обраћања у жељи за одговором, односно разговором. Траже се нови, претежно говорни ритмови који би на најбољи начин дошли до изражаја приликом јавних читања праћених обично џез музицирањем. Коначно, какво је то бит осећање? Осећање емотивне и физичке изнурености, осећање анксиозности пред светом који „своје срце неће дати“ (Вујица Решин Туцић). Али, и поред тог осећања, битник се не предаје лако, наоружан здравом иронијом и скепсом према „даровима“ света, али са друге стране и вером у моћ поезије. Као што рече Џек Керуак: „Немој да користиш телефон. Људи никада нису спремни да на њега одговоре. Користи поезију.“

Кауфман се у претходну причу без проблема уклапа, он је, тако рећи, репрезентативни представник песничке бит школе. Оно што њега чини посебним у овој групи је необично изражени анархистички став према свету и друштву, због чега су његове песме проткане дивљим бунтовништвом – оне су против естаблишмента, ауторитета, државне присиле, медијске пропаганде, контролисања религијом, итд. Опет, амерички песник на моменте показује изузетан таленат да у стиху или два изрази необично суптилну емоцију, као на пример: „Свио сам своје туге у плашт летње ноћи“ („Свио сам своје туге“); „И моје очи имају душе које бесне/ када виде лептире који ходају“ („Очи такође“); „Вољена си, пробуди се из снова,/ вољена си“ („Одговор“); „Сваком запамћеном сну/ одговара двадесет ноћних живота“ („Небески пробисвет“); итд. Кауфман се, и поред урођености у сурови свет, не одриче своје нежније, лирске стране, а и када се ангажује, он никада није пуки паролаш и агитатор, већ увек песник који осећа обавезу да буде савест света те указује на његову моралну беду, али без блутавог моралисања. Рецимо, од ангажованих песама издваја се „Благослов“, саркастична и жестока истовремено: „Америко, ја ти опраштам... опраштам ти/ што једеш црну децу, позната ми је твоја глад.“ Ту је и песма „Безбожничке мисије“, бунтовна и ексцентрична: „Желим да докажем да је Сунце рођено када је Бог заспао/ са припаљеном цигаретом, уморан након тешке ноћи суђења.“ Горчина сарказма, али и немирење са постојећим системом вредности присутни су у песми „Холивуд“: „Холивуде, почасно те поздрављам, уметнички тумору ове васионе!“ Кауфманов атеизам се пре свега огледа у отпору према ауторитету, у отпору према богу као татици који лупа пацке када ниси добар: „Боже, ти си/ велика црна клоња/ пуна поцепаних папирних марамица/ помешаних са другоразредним/ дефиницијама.“ Иначе, чини се да је Кауфман најбољи у нешто краћим песмама, када се не расписује много, већ „стегне“ оловку – још један пример да поезија не трпи претерану глагољивост. Ево једне песме која поткрепљује наше запажање – то је шармантна, духовита минијатура „Импесије на тему мале параде“: „Када видим како мали будистички скаути/ марширају са својим зен мајкама/ на церемоније испијања чаја у каменој башти,/ затресем главом... и она отпада.“

На крају књиге налазе се две посланице, бонуси уз песме. Прва је „Други април“, обимнији текст састављен од краћих поетских текстова, такозваних песама у прози које су обично у форми инвокације, тако честој код битника. Друга је „Манифест абомунизма“, својеврсна пародија на књижевне манифесте, где се у низу шаљивих текстова излаже програм покрета абомуниста. Израз „абомунизам“ Кауфман је сковао од речи „комунизам“ и скраћенице од „атомска бомба“, као и речи „абоминатион“ (гнушање, грозота, ужас). Е, сада, када се све узме у обзир, како на крају вредновати поезију Боба Кауфмана? Тешко да бисмо за њега могли рећи да је велик песник, али то бисмо тешко могли рећи за било којег бит песника (мада питање величине у овом случају и није битно). За Кауфманова непатворена осећања беса, горчине, патње, али и нежности и љубави могло би се наћи места и у свету данашњег читаоца. Свакако да је за млађу публику једна од најпривлачнијих ствари у бит поезији „ослобођени“, неспутани језик, као и већи уплив неких егзотичних тема и мотива попут сексуалности и сл. Неке од Кауфманових песама, као и песме других битника су врло захвалне за живо извођење јер добро комуницирају са публиком. Бит поезија данас буди код нас

неку фину носталгију за временом када се свака слобода, па и слобода мишљења и изражавања, врло скупо плаћала, док слободе данас наизглед има на претек, а заправо је нема у самим људима, па је они морају наново освајати. Тешко је рећи шта ће од бит поезије и, конкретно, од Кауфманове поезије остати, али ће она свакако подсећати на једну храбру генерацију људи која није беспоговорно прихватала наметнути систем вредности, већ је тражила свој сопствени. С обзиром да скоро сви бит песници одавно нису међу живима, али са жељом да од сваког у будућим данима остане бар по једна песма, за крај прилажемо песму Горана Барера, „Waltz за покојне“: „Полако умиру моји пријатељи,/ прљави улични анђели./ Један по један нестају сви,/ од посљедњих посљедњи./ Било је моћно са њима живјети,/ на улици живот учити./ Сад кад их нема, и кад размислим,/ можда су се спасили.“